

DODAC (170) *vb pf*

o oraz a jasne.

inf dodać (51). ◇ *fut* 1 sg dodam (2); -am (1), -(a)m (1). ◇ 2 sg dodasz (2). ◇ 3 sg doda (17). ◇ 1 pl dodamy (1). ◇ 3 pl dodadzą (1). ◇ *praet* 1 sg m dodałem (1) *Mącz*, -m dod(a)ł (1) *ZapWar*. ◇ 2 sg dodałeś, -ś, -eś dodał (10). *f* -ś dodała (1). ◇ 3 sg m dodał (33), jest dodał (1) *LibMal*; -ał (32), -(a)ł (2). *f* dodała (3). ◇ 2 pl m pers -ście dodali (1). ◇ 3 pl m pers dodali (6). *subst* dodały (2). ◇ *imp* 2 sg dodaj (14). ◇ 3 sg niech doda (3). ◇ 2 pl dodajcie (2). ◇ 3 pl niechaj dodadzą (1). ◇ *con* 1 sg f bym dodała (1). ◇ 3 sg m by dodał (7). *n* by dodało (1). ◇ 1 pl m pers byśmy dodali (1). *subst* by dodały (1). ◇ *con praet* 3 sg m by był dodał (1). ◇ *impers praet* dodano (1). ◇ *con* by dodano (1). ◇ *part praet act* dodawszy (3); -aw- (2), -(a)w- (1).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVII – XVIII w.

1. Dać, darować, udzielić (168) :

a. O dobrach materialnych; dostarczyć, zaopatrzyć, wręczyć (sprawić, aby ktoś miał); dare *Mącz*, *Vulg*; *proferre Mącz*; *administrare Vulg* [w tym: komu, czemu (30)] (41) : przeto ludzie takowi żrą leda czo, by im tile dodał, a nie szkodzi im karmia by theż nagrubiża *GlabGad* K4; *RybGęśli* A4.

dodać czego (26): Dodam czy ya wam wlfytkiego Kedy będzie [!] trzeba czego *RejKup* ee6v; *Leop* 4.*Esdr* 8/2; niemiał fie czym bronić [*Olbracht*] bo fie mu był złamał miecz dodał mu Krupłki inego mieczą y zabił dwu Czechu *BielKron* 397; Biłkup od ftrachu mało był żyw/ częścią dla zimná/ częścią iż na koniu nigdy nie fiadał/ aż mu ieden Niemczyk fwoiey fukniey lichey dodał y botow ftarych. *BielKron* 362, 192v, 222; Arma ex oppido proferant, Niechay z miálfteczká zbroyę prziniofą/ álbo zbroye niechay dodádzą z miálfteczká. *Mącz* 124a, 16b; *KuczbKat* 406; V nas by pijánego káždego ftłuc miano/ Ledweby kijow z lálá doftátek dodano. *RejZwierc* 252, 6v, 109, 156; *BudNT* 2.*Cor* 9/9; *Oczko* 7, 7v; *StryjKron* 442; Niech mi brożek do nowého/ Wedle ftaniku moiého/ Doda zbożá y żywności/ Dla czeládzi y dla gości *KochMRot* A4; *WujNT* 2.*Cor* 9/10, 9/10 *marg*; śilá tych rzeczy nálfz Gdańfk mogłby nam przez fię dodać/ według potrzeby á z mnieyfzá wtrátą. *VotSzl* D2v; Ale zaś trzem woźnicá hániebnie dohluftał/ Ták bárzo że lecowy nieboraczek vftał. Aż go do Sokołowá ná wożie w tłomoku/ Przywieżiono á tám mu dodáli obroku. *CzahTr* L2v. *Cf dodać czego do czego; Zwrot.*

dodać czego do czego (2): yakom ya nyedodal noza nyebosczykowy vawrzynczewy Czaykowskyemv do vyeze *ZapWar* 1527 nr 2324; *BielKron* 54v.

dodać co (2): tedy Iwanowicz doftawfzy konia fwieżego od Kościława dworzanina książęcze⁸⁰, rozbiwfzy ono woýfko dodał go książęciciu *MiechGlab* 12; *BielKron* 250.

W charakterystycznych połączeniach: dodać chleba (2), *pokarmu, żywności* (5).

Zwrot: »potrzeb dodać« (2): Devexit Tyberis com meatum, Rzeká Tyberis wfzech potrzeb dodała. *Mącz* 477c; zrozumieć fię ia sam Z Dobrochowfkim, áby on wam domu wżyczył, A ia tełz potrzeb dodam. *CiekPotr* 39.

W przen [czego] (11) : Iuz themu lekarftwa mało Wthey chorobie [*duchowej*] rrzeba [!] dodacz Bo mu fię yuż chce poprawiacz *RejKup* p6; Tákże tełz iáko rydlem/ rułzay przyrodzenia/ A dodáy mu ze cnoty/ wdzyęcznego nalienia. *RejZwierc* 138v; Kto głowie moiey doda wody/ y źródło łez

oczom moim: ábych we dnie y w nocy oplákał/ pobite oyczyny y narodu mego? *SkarKazSej* 706a; dla was przyślizlichmy w mierzączkę do Fáraóna/ y słuźebnikow iego/ á práwieście im lámi dodáli mieczá/ ktoremby nas mordowáli. *BibRadz Ex* 5/21.

Zwroty: »ostatka dodać« (1): Tákże potym z onego zwyczáiu poczał potrofze rozumieć co czytał/ á Bog á náturá ofátáká dodał/ iż był przyśzedł potym ad iudicium/ iż wždy iuż rozumiał co czarno á co biało. *RejZwierc* 274v.

»dodać (koniowi) ostrog« = *spiąc konia ostrogami; calcaria equo adhibere, concitare equum calcaribus Mącz* [szyk zmienny] (6): *Mącz* 31b, 151c; *RejZwierc* 112v; Gdy męstwo wychwaláią więcey go przybywa/ Iáko koń dodařzli mu ofstrog prędfzy bywa. *ModrzBaz* 10v; *StryjKron* 406, 497.

b. O dobrach niematerialnych (wartościach duchowych, psychicznych); spowodować, przysporzyć, spotęgować [sprawić, aby ktoś stał się jakiś lub osiągnął jakiś stan] [czego; w tym: komu (102), czemu (7)] (127) : *Diar* 66; *Leop* 1.Cor 7/35; GLupyać to sřkápá byłá/ ále wey ofstrogi/ Dodály mu buynořci/ iákoć řtáwia nogi. *RejZwierc* 129; *Mącz* 490a; *RejPos* 28v; [mądry człowiek] y niedźwiedziá zá nos powiedzie/ to iefť chłopá gniewliwego á iádowitego/ gdy mu z rozumu á s cnothy nadobnych receptow doda. *RejZwierc* 72; Wřzák y řam Luter wyznawa/ że mu Dyabeł wywodow y árgumentow dodał *WujJud* 7; *ZapKořcier* 1580/5v; *CzechEp* 26; Vsilné wiátry/ [...] Dodaycie mu ták řczęřliwego biegu/ Ze wrychle řtánie ná oyczřstym brzegu. *KochPieř* 20; Doday dźwięku lubégo/ y tákíey wdźięcznořci/ Coby iá řpięwáć mogłá podług iey godnořci. *KochPropKKoch* 4; *GostGospSieb* +4v; *LatHar* 3.

W przeciwstawieniu: »odjác ... dodać« (1): Lecz zakon choć grzech pokázuie/ ále grzechu zgłádzic nie moźe/ áni krewkořci odjác/ áni říly dodać ku wypeřnieniu tego co zna być dobrego *WujNT* 518.

Zwroty: »dodać chuci, ochoty« [w tym: ku czemu (1)] [szyk zmienny] (2 : 1): teraz pospolite dobre Korony tej obmyřliwáć będziesz raczył dodawszy naprzod dobrej chuci WKM i tak zacnemu zbiorowi jednostájnej myřli *Diar* 21; *GroicPorz* A4; *BibRadz* 2.Mach 8/21.

»dodać dowcipu, mądrořci, rozumu« [szyk zmienny] (1 : 1 : 1): y dodałeř mi dowcipu/ ábym ři vmiáł powiedźieć ono/ co było wtore w obietnicy moiey/ to iefť co Krol Polřki iefť. *OrzRozm* L4v; Dispellere caliginem ab animo, Siác mgłę z vmysłu/ To yeťf dodać komu rozumu/ Vczinic rozumnym. *Mącz* 287d; *CzechRozm* 228v.

»dufania, ufnořci, wiary dodać« [szyk zmienny] (1 : 1 : 1): *OpecŻyw* 39; A w tym iey wiáry dodał o mocy Boźey/ iż bes poznánie męźá począc y vrodźic miáłá řyná *CzechRozm* 161; *CzechEp* 364.

»dodać mocy, říly« [w tym: ku czemu (2)] [szyk zmienny] (7 : 5): Pánie w woli twoiey dodałeř ochędoźnořci mey mocy [in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem]. *Leop Ps* 29/8; *BibRadz Ps* 68/29; *CzechRozm* 221, 228v; Páná Bogá tedy profřę/ áby nas zápalil řpráwiedliwá miłořciá cnoťy/ á dodał nam mocy ku czynieniu tego/ coby było ku zacnořci Rzeczyřopolitey y wiáry řwiętey *ModrzBaz* 137; Tu tu zálořci/ doday ręce mocy/ Niech tłucze pierři dni cáłé/ y nocy. *GórnTroas* 13, 47; ále ábym onym [kusicielem] wzgárdźil/ tyř mi říly dodał. *LatHar* 590, 50 [2 r.], 347; *WujNT* 518.

»dodać (dobrej) myřli« = *dare mentem Calag; cogitationem iniicere Mącz* (5 : 1): *Diar* 21; *RejWiz* 49; Doday myřli a pořílay rycerřtwo thwe przeciřwko miářtu [Conforta bellatores tuos adversus urbem]

Leop 2.Reg 11/26; Arrexit mihi aures suo sermone, Náfitorzył mi wfyzy swoyą mową. To yeft pociefzył mie. Dodał mi dobrej myśli. *Mącz* 350b, 162c; *Calag* 149b.

»dodać (dobrej) nadzieje« = *armari spe, impellere a. erigere ad a. in spem Mącz; dare spem Vulg* [szyk zmienny] (6): Iefli mu będziefz potrzebien podeydzie cie/ á wfmiecháiąc fie dodać nádzieie powiedáiącçi wftytko dobre *Leop Eccli* 13/7; Reintegrare spem, Odnowić nádzieyę/ z nowu dodać dobrej nádzieie. *Mącz* [407]d; Ad spem vel in spem vertere, Dobrej nádzieie dodać. *Mącz* 485d, 16b, 287b, 350c.

»(dobrej) otuchy, potuchy dodać« = *adducere in spem* [szyk zmienny] (3 : 1): *RejZwierc* 23v; Arrigere aliquem seu alicuius animum, Pokrzepzić kogo/ Dodać mu dobrej otuchy/ fercá/ Nádzieie dobrej przidác. *Mącz* 350a, [407]c; bez omiefzkánia raczyłeś do obrony fwey przyiąć/ á iemu w oney nie ledá iakiey trwodze dobrej otuchy dodać *BudBibKaw* A2v.

»dodać [do czego] ponęty« (1): Ták nam dodały do złego ponęty Morfkie okręty. *KlonFlis* C4v.

»dodać radości, wesela« (1 : 1): Około siebie/ y przy sobie dodać rádości towarzyftwo Świętych *LatHar* 680; Doday gościom wefela/ iuz grác poczynáią/ Wefela tu potrzeba/ drudzy iuz fpiewáią. *SapEpit* B4.

»serca dodać« = *animum addere a. facere; restituere, erigere, excitare Mącz* [szyk zmienny] (25): *RejPs* 26; Mogłby tu ftan Rycerfki ftąd dobry przykład brác/ A s tey máley niewiafłki/ fercá sobie dodać. *RejZwierc* 44; *BibRadz* 2.*Mach* 8/21; Cunctationem eximere Dodać komu fercá/ á fmiáłoŝcy. *Mącz* 72a; Abiectum excitare, Smutnemu á wąpięcemu o sobie fercá dodać. *Mącz* 161d, 92b, 113d, 152a, 350a, c, 414a, 477d; Mołkwę/ chłopy y niewolniki przed tym náŝze/ ná nas pobudził/ fercá im przeciw nam dodał *OrzQuin* Y4; Hetman wfpanıły więcey fercá doda/ Mężną ochotą/ niż gdy fie íam potka. *RejZwierc* [213], 86, 113; Tyś mi fercá/ y dźielnoŝci dodał w bóy írogi *KochPs* 25, 2, 130; *StryjKron* 657; *CzechEp* 364; Iákięgo fercá Turkowi dodamy/ Iefli ták lekkim ludziom nie zdołamy? *KochPieś* 38; *LatHar* 677; *SarnStat* 1051; *KmitaSpit* A4v.

»strachu dodać« (1): Ty teź/ o RADZIWILE/ ítráchu mu z fwéy ítrony Dodałeś/ rofpufzczáiąc potężne zagony. *KochJez* B.

»śmiałoŝci, dzielnoŝci, męftwa dodać« = *animum erigere, restituere Mącz* [w tym: ku czemu (1)] [szyk zmienny] (8 : 1 : 1): Miłofciwy pán Iezus aby ijm ímialofci dodał ij duffaniá/ obrocil fie k nim *OpecŻyw* 39; *HistAl* G8; *OrzRozm* E2; Ad scribendum invitare, Dodać fmiáłoŝci ku píłaniu. *Mącz* 53b, 72a, 350c, 414a; *KochPs* 25; lecz gdy fie náŝzy zábawiáli/ Tátárom onym ná fie fmiáłoŝci dodáli *StryjKron* 632; Doday mi męftwá przeciwko nieprzyiaćiołom twoim. *LatHar* 408.

α. Zwroty z dopełnieniem bliższym, które można zastąpić czasownikiem utworzonym od tematu rzeczownika wyrażającego to dopełnienie (49) :

»drog [= wskazówek, rad] dodać« = *poradzić* (1): Wfzakoź Minerwá fwiętá tá mi drog dodała Dofyc fłufznych/ ná czym fie moía myfl wiefzálá. *RejWiz* 85.

»dodać obrony« = *obronić* (1): Dobrzeć to iąc fie prawdy/ dodać iéy obrony *GosłCast* 71.

»dodać pociechy« = *pocieszyć* (1): ktoreby [sprawy] fie potym podobály/ Bogu/ fwiátu/ y ludziom/ á mnie teź dodały Dobrej myfli/ pociechy/ y pocźciwey fławy *RejWiz* 49.

»dodać pomocy« = *pomóc; ferre a. praebere auxilium Vulg* [szyk zmienny] (12): *Leop* 1.*Par* 5/20, 1.*Mach* 8/25; *BudNT przedm* dv; By mnie był pan nie dodał łam fwy pomocy/ Dawno bych iuż był w wieczney pogreżonocy. *KochPs* 142, 40; Przyłłał też potym Swidrigiel do Krola chcąc trąctować o przymierzu/ ale nie z fercá/ tylko aby woynę odwlokł/ á oblężencom ná Lucku pomocy dodał *StryjKron* 572; *GrabowSet* H4; Przyczyn łalki/ doday przy śmierci pomocy *LatHar* 237, 216, 352, 415, 586.

»rady dodać« = *poradzić* [szyk zmienny] (19): *BierEz* I4, Q; nykth ynny yedno woyczich Withollawłky rady they abi Mathką fwoyą vnyoł yemv yefth dodall. *LibMal* 1546/122; *RejWiz* 78v; *BielKron* 265v; Cauere in iure, Rády komu dodać/ álbo/ ołtrzedz w práwie. *Mqcz* 41d, 231a; Y dodał mu tey rády/ aby go [Jezusa] łzukał á mordował dzyatki *RejPos* 25v; *RejZwierc* 86, 209; *StryjKron* 131, 442; *BielSjem* 31v; A ten co dodał rády/ pogotowiu Będzie mu wódzem w bitwie Bóg łalkawy *ZawJeft* 9; *ActReg* 54 [2 r.]; *LatHar* +++1v; *GoslCast* 38, 51.

»dodać ratunku, poratowania« = *poratować* [szyk zmienny] (16 : 1): *RejZwierc* 95; *KochPs* 164 [2 r.], 165 [2 r.]; A iefli kogo niefzcześnie ponędzi/ Pomoże powtác/ y doda ratunku *GrochKal* 17; RAcz miłościwy BOże/ dodać porátowania náłzey włomności *LatHar* 408, 486, 566, 586, 618, 624, 641, 700, 713; Któz mi doda ratunku/ nędzný vtrapioný? *GoslCast* 2, 63.

»dodać rzeczy« = *rzec, powiedzieć* (1): Bowiem tám iefł fkim mowić/ á to iey chłopiátko/ Wierz mi żeć doda rzeczy choć młode dzyeciátko. *RejWiz* 68.

2. Dołożyć, dopłacić (2) :

dodać czego (1): Item na ten kup tego domu wifzi opifzanego Ivfz wydal vczivy hanyfz Wyerfzbyent Iako 10 m. liczbi prufzki: a yefcze ma dodacz ołtatka Iako 25m. *ZapKoscier* 1580/17.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): A Pán Maczy swyechowłky ma yefczę dodacz na thę wlokyę tho czo przydzyę wyedług Rachunku *ZapKoscier* 1583/38.

Synonimy: **1.** dać, darować, udzielić; **a.** dostarczyć; **b.** sprawić, uczynić; **2.** dołożyć.

Formacje pochodne cf **DAĆ**.

Cf **DODANIE, DODANY**